

Bij de opening van de tentoonstelling over Leopold Flam (1912-1995), nav zijn honderdste verjaardag

Dames en Heren,

In het kader van de 'Week van de Verlichtin'g en 'Erfgoeddag' werkten het Universiteitsarchief van de VUB en het Vrijzinnig Studie-, Archief- en Documentatiecentrum Karel Cuypers mee aan drie tentoonstellingen. Eén ervan -die maandag aanstaande in ons VUB-restaurant start- gaat over het humanistisch denken en de helden van de Brusselse studenten. Een andere, in het Karel Cuypershuis in Antwerpen, gaat over de geschiedenis van het recht op euthanasie. De derde is deze tentoonstelling, Flamboyant. Ik ben blij dat ik hier in één van de culturele instellingen in het centrum van Brussel, dat ons als VUB nauw aan het hart ligt, het woord mag nemen.

Ik besef dat ik hier sta voor een publiek van kenners en bewonderaars van Leopold Flam en heb dan ook niet de ambitie iets nieuws te vertellen over Leopold Flam's filosofisch denken. Andere aanwezigen zijn hiervoor beter geplaatst. U verwacht nu misschien een jubelrede van een rector voor één van zijn vroegere hoogleraren. Maar onze universiteit gaat prat op haar kritische zin en dus moet ik ook kritisch zijn. Voldeed Flam aan een aantal objectieve kwaliteitseisen die wij op onze universiteit aan onze hoogleraren stellen? De vergelijking is misschien niet helemaal eerlijk, want we doen nu veel meer dan vroeger aan monitoring van onze hoogleraren, maar toch is het interessant om te zien of Flam onze huidige kwaliteitsnormen zou halen.

U weet hoe belangrijk publiceren voor een wetenschapper is en we hebben hier in elk geval te maken met een zeer productieve wetenschapper. Flam schreef naast essays ook honderden wetenschappelijk boeken, die hier op de tentoonstelling te zien zijn. Zijn wetenschappelijke productie is zonder meer verbazend, zeker als je bedenkt dat de computer toen nog niet was doorgebroken en copy-paste bij wetenschappers nog niet bekend was. Bovendien had hij –in de tijd dat e-mail nog niet bestond- regelmatig contact met eminente Franse filosofen, zoals Maurice de Gandillac (leermeester van Jacques Derrida en Gilles Deleuze), Kostas Axelos, Jacques D'Hondt en Paul Ricoeur. Zijn ideeën hadden invloed in de ons omringende landen.

Educatief -een ander punt waar we als VUB op inzetten- was hij een vernieuwer. Hij was vanaf 1939 leraar in het middelbaar onderwijs en vanaf 1955 tot 1968 inspecteur geschiedenis. Vanaf zijn eerste lessen op de universiteit (in 1956) gebruikte hij zijn pedagogische ervaring: hij liet studenten muziek luisteren in zijn lessen, hij liet ze theater spelen, en hij confronteerde ze met henzelf door hen essays te laten schrijven. Het Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis zal binnenkort een artikel wijden aan de ingrijpende hervormingen die Flam te weeg bracht in het middelbaar onderwijs.

Flam zou deze lof zelf misschien vervelend gevonden hebben. Voor de bewonderaars voel ik me dan ook bijna verplicht om een Flammistische these te ontwikkelen en Flam ook kritisch en oppositioneel te benaderen. Bedenk even: sommige leraressen in het middelbaar onderwijs lieten zich ziek melden als ze wisten dat inspecteur Flam zou langskomen. Flam was evenzeer aanbeden als gevreesd. Voor sommigen was Flam geniaal, voor anderen was het anti-conformisme van Flam eerder beangstigend. Hij boeide veel studenten, maar velen hadden moeite om hem te begrijpen. Flamboyant was hij zeker: met sommige studenten kreeg hij conflicten. Studenten moesten géén cursus kunnen aframmelen en dus waren zij onzeker over zijn examens. Flam nam zelden deel aan die deliberaties, want hij gaf zich niet over aan

gezag, wat hem niet altijd de sympathie van zijn collega's opleverde. Waar ligt dan de meerwaarde van een prof als Leopold Flam?

Onze universiteit hecht veel belang aan evaluatie. Wij vragen onze studenten na elk semester om een oordeel over hun proffen en de opleiding die zij volgen. Ook dat helpt ons te zien waar problemen liggen. In de tijd van Flam was dat soort evaluatie nog eerder uitzonderlijk. Maar in zijn wetenschappelijk dossier zit een document dat in feite een evaluatie is en dat ik u graag wil voorlezen. Het is een brief van 3 mei 1982, ondertekend door een vijftigtal studenten van de opleidingen filosofie en moraalwetenschappen.

Ik citeer (maar laat hier en daar wat weg want het is een zeer lange brief):

'Geachte Heer Rector

Wij, ondergetekenden, hebben met verslagenheid vernomen dat Prof. dr. L. Flam vanaf volgend academisch jaar niet meer zal doceren aan de VUB, wegens zijn verplicht emeritaat. Uit eigen beweging en zonder morele druk noch medeweten van Prof. dr. L. Flam, hebben wij deze petitie opgesteld en ondertekend.

Prof. dr. L. Flam mag dan wel de gezegende leeftijd van zeventig jaar bereikt hebben en oud genoemd worden, toch is hij qua geest en hart - de belangrijkste 'werktuigen' van een filosoof- jonger dan de meesten van ons. Met andere woorden, de ouderdom - die de reden is van het opleggen van het emeritaat- drukt zich enkel uit in een uiterlijke, lichamelijke aftakeling en heeft geen negatieve gevolgen voor de geestelijke en academische werkzaamheden van Prof. dr. L. Flam. Integendeel, stellig beweren wij dat hij pas nu, op hoge leeftijd, het hoogtepunt van zijn filosofische maturiteit bereikt, wat zeker niet ongewoon is bij filosofen. (...)

Wij zijn ervan overtuigd dat er voor Prof. dr. L. Flam, die zijn academische werkzaamheid en geestelijke doordrongenheid van het principe van vrij onderzoek magistraal heeft bewezen - en nog dagelijks bewijst- een plaats moet blijven aan de VUB, de universiteit van het Vrij Onderzoek, zodat hij kan blijven doceren aan jongere generaties. Met aandrang vragen wij U om Prof. dr. L. Flam nog een aantal jaren een aantal cursussen te laten doceren. Deze uitzondering op een zuivere normatieve, administratieve maatregel -die een daad van menselijkheid zou zijn- zou niet alleen de keuzevrijheid van de studenten van de faculteit Letteren en Wijsbegeerte, en in 't bijzonder die van de filosofiestudenten vergroten, maar zou tevens een financiële besparing betekenen voor de faculteit zelf. (...)

Een hoogleraar die op het einde van zijn loopbaan van zijn studenten een dergelijke vraag om een bisnummer meekrijgt, heeft per definitie veel betekend. De brief toont de uitzonderlijke meerwaarde van Flam aan: hij leerde de studenten vrije gedachten te ontwikkelen, wars van bestaande regels en denkpatronen. Flam heeft vele generaties lang studenten geprovoceerd en geïnspireerd om anders te denken, anders te leven en redelijk eigenzinnig te zijn. Met degenen die erin mee gingen - de Flammisten, zijn leerlingen en assistenten, zoals Hubert Dethier- heeft hij school gemaakt.

Dames en heren, wij proberen met onze universiteit een bloeiende Alumniwerking op te zetten. Dat is niet gemakkelijk, want heel wat VUB-ers zijn redelijk eigenzinnig en hoeven niet allemaal zo mee in het alumni-gebeuren. Het is dan ook opmerkelijk dat een aantal alumni en professoren van de VUB spontaan een tentoonstelling opzetten om een hoogleraar te herdenken die ondertussen al 17 jaar dood is. Het is een uniek en prijzenswaardig initiatief. Ik hoop dat deze documentaire tentoonstelling alle aanwezigen een zicht zal geven op de man die een huldeboek kreeg aangeboden toen hij afscheid nam van het middelbaar onderwijs, 2

huldeboeken toen hij op pensioen ging, een extra huldeboek 15 jaar na zijn dood in 2010, en aan wie een groot aantal boeken, gedichten en kunstwerken is opgedragen. Het zou mooi zijn als al de eigenzinnige professoren van de VUB een dergelijk palmares konden voorleggen.

Ik dank u voor uw aandacht.